

Krónikaírás a mezőkövesdi járásban¹

Hazánk felszabadulásának 25., de még inkább 30. évfordulója alkalmából megélénkült az országos honismereti mozgalom és különösen — nem utolsósorban a Hazafias Népfront eredményes munkája következtében — a helytörténet- és krónikaírás. A honismereti mozgalom és ezen belül a krónikaírás közművelődésünk szerves része, a kulturális forradalom eszköze, lehetőséget nyújt a különböző településeken írói — tehát művelődési — kollektívák szervezésére. Jelen időszakban tömegesen jelennek meg a különböző honismereti munkák. (Itt szeretném felhívni a figyelmet járásunk székhelyének, Mezőkövesdnek a monográfiájára, amely szép kivitelben, avatott szerzők tollából, közel 800 oldalon, 1976-ban jelenik meg.) A mezőkövesdi járásban is örvendetes kezdeményezések történtek, és hosszú évek előkészítő munkája után a járás húsz községéből tizenháromban jó községi krónikák készültek el. A járás területén kb. nyolcvan foglalkoznak krónikaíró és adatgyűjtő munkával. 1969-től a Járási Pártbizottság támogatásával krónikaírói értekezleteken, népfrontbizottsági összejöveteleken, a közművelődési társadalmi bizottság honismereti munkacsoportjának ülésein, helyi kiszállások alkalmával, írásos szempontok megadásával segítették a krónikaírói mozgalom kibontakoztatását.

Megállapíthatjuk, hogy a beérkezett 13 krónika (részben már falutörténet) nagy általánosságban megfelel a megadott szempontoknak, valamennyi szerző jól látta a helytörténet célját, és még a kevésbé sikeres anyag is szorgalmas munka eredménye. Van köztük „egyszemélyes” krónika, amelyből az egyén állásfoglalását ismerhettük meg (pl.: Négyes, Cserépfalu, Bükkzsérc, Egerlövő, Mezőnagymihály, Vatta). Az ilyen krónika egy későbbi kor kutatói számára értékes kiegészítő forrás lehet. Hátránya, hogy egy szerző nem tájékozódhat mindenről. A több az ún. „közösségi” krónikák közé tartozik, ezeket nem egy ember írta — legfeljebb megfogalmazta —, hanem egy bizottság. Ebben a fajtában a legjobbak a bükkábrányi, a szentistváni, a mezőnyárádi községek krónikái. Mindkét krónikafajta a maga területén eredményesnek mutatkozott, valamennyien sikeresen oldották meg feladataikat. Érződik belőlük a falu, a szűkebb haza iránti szeretet és ezért valamennyi krónikaíró megérdemli a köszönetet.

Sajnos, ugyanakkor több községben még nem megnyugtató a krónikaírás sorsa, holott pl. Tard és Bogács községet illetően rengeteg szociográfiai és egyéb irodalom állott volna rendelkezésre. Tapasztalatunk szerint ott folyt a legeredményesebb krónikaírói tevékenység, ahol a községi tanácsok anyagi eszközökkel és adatszolgáltatással is támogatták a krónikaírókat (pl.: Szentistván, Bükkábrány). Több segítséget vártunk volna viszont a mezőnagymihályi, az egerlövői, a tardi és a bogácsi tanácsoktól.

Anyaggyűjtés tekintetében gazdag a bükkábrányi, a szentistváni, a négyesi, a bükkzsérci, a mezőnyárádi krónika. A szentistváni krónikában kiemelkedőnek tartjuk a község történeti fejlődését tartalmazó dokumentumok közlését (pl. *Hanyi Achmet Csorbacsics* török földesúr beadványát az egri káptalanhoz 1682-ből, az 1696-os portális összeírást, a helység Urbáriumát 1771-ből, ugyanebből az időből 143 szentistváni jobbágy adatait fényképmásolatban stb.). Néhány krónikában nem tartottuk volna szükségesnek az 50-es évek megyei, járási rendeleteinek szóról-szóra való lemásolását, inkább arra kellett volna kitérniük, hogy ezen rendeletek hatása hogyan tükröződött a községben. Értékesnek tartjuk, hogy több krónikaíró levéltári kutatásokat végzett a község történetére vonatkozólag (pl.: Szentistván, Bükkzsérc, Bükkábrány stb.). Vatta helyesen ragasztotta be az eredeti dokumentumokat a lapokra. A többi krónikában a

¹ A következő írást elsősorban azzal a szándékkal közöljük, hogy a szerző konkrét esetekre vonatkozó észrevételei mások számára is hasznosíthatókká váljanak. A továbbiakban is szívesen közlünk a krónikaírás módszertani kérdéseivel foglalkozó írásokat.

történeti forrásokat a pontos adatok megjelölésével kellett volna közölni a későbbi felhasználás érdekében.

Az anyag elrendezését illetőleg helyesen alkalmazták az általunk megadott szempontokat, logikus rendbe foglalták, minden anyagrészt a maga megfelelő helyére került, a súlyponti részek kiemelése azonban nem mindenütt valósult meg: egy-két krónika a felszabadulás történetével nem a jelentőségének megfelelően foglalkozik, másikkól kimaradt az 1956-os ellenforradalmi események leírása. Olyan krónika is van, amely az 1919-es Tanácsköztársaság helyi eseményeiről túlságosan röviden tudósít.

A községek történeti fejlődésének leírását valamennyi krónika a földrajzi fekvés, a táj, a község nevének magyarázása, az első települések ismertetésével kezdi. A Tisza menti falvak felhasználják az országban egyedülálló kő- és rézkorszaki leletekből levonható tanulságokat. A későbbi történeti fejlődést, ha vázlatosan is — mert nem áll elég anyag rendelkezésre —, kronológiai rendben tárgyalják. A krónikák lapjairól kibontakozik az alsó-borsodi és bükkaljai táj, a tatár és a török által elpusztított, a feudális nagybirtokos családok által megnyomortott lakosság keserves élete. Csak kevés krónika tér ki azonban az elpusztult lakosság pótlására idegenből betelepítők ismertetésére. A járás népének történeti folytonossága alig mutatható ki. A két világháború között a szociális nyomorúság otthona a mezőkövesdi járás: a summás élet, a földtelenség, a földmunkások szociális elhanyagoltságának rajza minden krónikában oldalakalatt tölt meg. Kitérnek az első világháború leírására is, bemutatják a járás szörnyű véraldozatát. Az 1919-es tanácsköztársasági eseményeket a veteránok leírása alapján ismertetik. Az egerlövői krónika a szereplők portréinak rajzában ismerteti az országos történelem helyi hullámverését.

A két világháború közötti időszakban hangot kap az erőteljes szociáldemokrata szervezkedés is, különösen a szentistváni és mezőnyárádi krónikákban. A szomorú múltat a felszabadulás történelmi fordulója zárja le, és ez mint vízválasztó, minden krónikában jelentőségének megfelelően helyet kap. Az új élet megindításának, a koalíciós idők pártviszonyainak, a kommunista párt vezető szerepének, a földosztás történetének rajzával a krónikairók zöme foglalkozik. A tanácsok megalakulását, az egyes tanácsválasztásokat adatokban rögzítik. Szomolya különösen jó politikai történetet adott a felszabadulás utáni időkről. A gazdasági élet óriási arányú változása elsősorban a tsz-mozgalom kialakulásával és további fejlődésével kapcsolatos. A termelőszövetkezetek történetének valamennyi krónika tág teret szentel, ugyancsak a korábban zömmel agrárjellegű terület iparosodásának is. A termelőszövetkezet fejlődésének részletes rajza színesen bontakozik ki a bükkábrányi, a mezőkeresztesi, a mezőnyárádi és a szentistváni krónikákból.

A kulturális élet rajza is találó, hiszen a legtöbb krónikairó pedagógus, otthonosan mozognak szakterületükön. Az alapos ismertetések közül mégis ki kell emelni a szentistváni iskola utolsó 30 évének a rajzát, amely a továbbiakban központi magja lehet egy járási iskolatörténeti monográfiának. Bükkzsérc — helyesen — közli az iskola államosításának több jegyzőkönyvét is. Rá kell mutatni még a mezőkeresztesi énekar alapos ismertetésére. A krónikák kitérnek a könyvtárak, a művelődési házak tevékenységére és az egyéb művelődési alkalmakra is.

Sok munkában helyet kap a lakosság életmódjának rajza, ismertetik a néphit, a népszokások, a szellemi és tárgyi néprajz vonatkozásait. Külön szeretnék rámutatni a mezőnyárádi krónikára, amely a régi falusi élet leírásában jeleskedik. Leírja a falusi lakosság régi szokásait, táncait, ruházódását, egy letűnt kor falusi közösségének játékeit, a fonókat és a játszóház életét. A négyesi krónika sok adatot tartalmaz a lakosság néprajzáról, még a táji nyelvből is hoz adatokat. A bükkzsérci krónikában pedig a népi foglalkozások (summás élet, erdei favágók, szénégetők stb.) részletes leírása olvasható.

A krónikák megfogalmazása, stílusa világos, közérthető, a bükkábrányi krónikát ki kell emelni szépirodalmi stílusért, a négyesit pedig egyéni nyelvezetért. A falutörténeti feljegyzések értékét nagyban emelte a sok művészi kivitelű fénykép és illusztráció. Különösen kifejező a bükkábrányi és a szentistváni képanyag. De szép fényképek díszítik a vattai és mezőnyárádi munkákat is — helyes értelmező szöveggel —, a szomolyaiban pedig 20 nagy méretű kép található, s jók a bükkzsérciek is. Még a tiszavalki is közül néhány szemléltető képet, de a többiek egyetlen képet sem tartalmaznak.

Osszefoglalólag megállapíthatjuk, hogy a járásban kibontakozott krónikairás általában elismerést érdemel. Eleven, sőt művészi tollal megírt is található köztük: van olyan, amely az események leírásába kritikai észrevételt is visz: bántja, hogy faluja még nem ért el magasabb gazdasági és kulturális fejlettséget, sőt csökkenő létszámú lakossága miatt egyenesen hanyatlik. Riasztó és felelősségteljes kérdéseket is felvetnek

a krónikások például a születések csökkenése miatt. Olvashatunk járásunk történelmi nagyságáról, *Szemere Bertalanról*, de ugyanekkor nélkülöztünk nagy íróinknak, a kritikai realista *Eötvös József* és *Gárdonyi Géza* tájhoz való kapcsolódásának részletesebb rajzát. Jó leírását kapjuk a magyar munkásmozgalom járási vonatkozásainak a szentistváni és a mezőnyarádi krónikákban.

Lényeges megállapítanunk, hogy a munkák a tartalmi mélység tekintetében igen változatosak, sokan csak az eseményeket írták le, statisztikai adatokat állítottak össze, de nem vontak le belőlük elegendő következtetést, nem végeztek elemző munkát. Egyben azonban valamennyien megegyeztek: a falu iránti szeretet és szülőföld iránti mély érzelem hatja át ezeket az írásokat és így vázlatosságukban is hű képét nyújtják a felszabadulás előtti évszázadok nehéz történelmének, a súlyos történelmi sorsnak, ugyanakkor azonban a felszabadulás utáni 30 év kulturális és gazdasági felemelkedésének is.

Néhány szó a jövő munkájáról!

A jövőben alaposabban támaszkodjunk a feltárt történelmi forrásokra, ugyanakkor adjuk meg a forrásmunka pontos címét és lelőhelyét is. Olvassuk a járás községeire vonatkozó eddigi történelmi irodalmat, és hű szemlélettel formáljuk meg a régi adatokból kikövetkeztethető népi életformát. Keressük fel a megyei levéltárat, olvassuk a tanácsházán található iratokat, a megyegyűlések és a plébániák jegyzőkönyveit, az egyházi anyakönyveket és a családi feljegyzéseket, a különböző újságcikkeket. Vonjuk be az iskolák honismereti és történelmi szakköreit, hasznosítsuk az ifjúság segítő munkáját. Használjuk fel a helybeli járási könyvtár bibliográfiai adatait is. De mindenekelőtt a jelen évtől kezdve vezessük községünk politikai, gazdasági és kulturális történéseinek *eseménynaplóját*. Minden község külön vezesse saját községének krónikáját, ne pedig a társközségekkel együtt. Minden fontos eseményt és történést jegyezzünk fel, így lesz a krónika történelmi forrás a jövő számára. Ha pedig egyik-másik krónika kiadásra kerül, akkor még egyszer vizsgáljuk át, tömörítsük, esetleg egészítsük ki az anyagot, de addig is, amíg ideig elérünk, az illetékes községi *népfrontbizottságokban* ismertessük a krónikákat, tudatosítsuk a község fejlődését, hogy minél szélesebb körben reflektálhasson népünk saját történetére. Ezzel fejlesztjük népünk politikai és történelmi tudatát is. Helyesléssel vettük tudomásul, hogy Mezőkeresztes a krónikáját több száz példányban kinyomatta és így közkinccsé tette.

Műveljük továbbra is a mezőkövesdi járás községeinek krónikáját, ezzel emeljük népünk közműveltségét, mert a krónikaírás korszerű forma szocializmust építő népünk mindennapi munkájának megőrkítésére. Ezzel fejlesztjük közműveltségét és szocialista hazája iránti szeretetét.

Dr. Papp Zoltán

Ünnepi közgyűlésen voltunk Ipolyságon, a CSEMADOK városi szervezeténél

Amikor a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetségének (CSEMADOK) ipolysági városi szervezete Petőfi születésének 150. évfordulója során, 1973 júliusában eljutott Szalkszentmártonba, nem gondoltuk volna, hogy a múzeum megtekintése után szoros testvéri kapcsolat alakul ki a CSEMADOK ipolysági szervezete és a Petőfi Emlékmúzeum Baráti Köre között. A látogatás után megérkezett *Rozsnyó József* barátunk — a CSEMADOK „mindenesének” — köszönő levele, s ennek végén ezt olvashattuk: „Zárszóban szerény tervünkről is szeretném értesíteni. Azt tervezzük, hogy a CSEMADOK felnőtt tagjai után ez év őszén szeretnénk egy magyar diákokból álló túrát Önökhöz elvezetni. Az Ipolysági Magyar Tannyelvű Gimnázium József Attila Irodalmi Színpada az idei Jókai-napokon Komáromban éppen a Petőfi nem alkuszik c. kompozícióval nyert szép díjat. Szeretnénk, ha ez év őszén egy háromnapos túra keretében a mi fiainkat, leányainkat is elvihetnénk Önökhöz, és Szalkszentmártonban az idézett műsört is bemutatnánk. Úgy érzem, ezzel hozzájárulhatnánk a jubileumi év sikeréhez.” Boldogan fogadtuk őket.

1973. november 30-án szalkiakkal teit meg a hajdani Petrovics-árenda vendégfogadó helyisége. Vagy nyolcvanán várták izgatottan az Ipolyságról érkező ötven tagú küldöttséget. Este 7 órakor a télelő fehérbe öltöztette a honfoglalaskori települést, Szalkszentmártont. A fehérség között pedig imbolygó fényáradat kigyózott a Petőfi-ház felé, s a sűrűn hulló hópelyhek egymásnak adták át a távolból érkező hangot;